

Opuz Grup Davaları (no. 33401/02)

Gölge Rapor- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Ekim 2020-İstanbul

İÇİNDEKİLER

I. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

II. Vaka Özeti

III. Bireysel Önlemler

IV. Genel Önlemler

A. Yargının Etkinliğini Artırmaya Yönelik Önlemler

1. Aile Mahkemeleri

a. Tedbir Kararlarının Süresi

b. Gizlilik Kararları

c. Boşanma Davaları

2. Ceza Mahkemeleri

B. Etkili Soruşturma ve Ev İçi Şiddeti Azaltmak için Önlemler

C. ŞÖNİM ve Sığınakların Kadınları Korumada Rolü

1. ŞÖNİM: Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri

2. Kadın Sığınakları

D. Öngörülen ve Olası Risklerin Tespiti ve Gerekli Tüm Önlemlerin Alınması için Önlemler

1. Özellikli Sosyal Hizmet Birimleri

E. Kadınları Güçlendirmek için Tasarlanan Diğer Önlemler

V. Usule Dair

VI. Sonuç ve Öneriler

I. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 1990 yılında kadına yönelik şiddetle mücadele etmek amacıyla kuruldu. Mor Çatı'da şiddetle mücadele etmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin, kanun ve yönetmeliklerin uygulamaları izlenir, raporlanır ve Çalışma, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İşçileri Bakanlığındaki karar vericilere gerekli politikalara dair öneriler sunulur.

Ev içinde ve/veya yakın ilişkide şiddete maruz kalmış kadınların deneyimleri, kadına yönelik şiddet alanında var olan yasaların uygulanmasındaki eksiklikleri ve yasa ve uygulamasında yapılması gereken dönüşümleri ortaya çıkarmaktadır. (Mor Çatı'ya başvuran kadınların deneyimleri, kadınların şiddetten uzaklaşmaya çalışırken nelere ihtiyaç duyduklarını ve hangi engellerle karşılaştıklarını görmemizi sağlar. Kadınlardan edinilen bilgi ve alanda çalışmanın kazandırdığı deneyim hem yasalarda kadınlardan yana yapılması gereken dönüşümlerin belirlenmesinde hem de hâlihazırda var olan yasaların uygulanmasındaki eksiklerin tespit edilmesinde yol gösterici olmalıdır.)

II. Vaka Özeti

Nahide Opuz, Diyarbakır'da yaşayan, annesinin dinî nikâhlı eşinin oğlu H.O. ile evli ve üç çocuklu bir kadındır. Dava, Nahide Opuz ve annesinin ilki 10 Nisan 1995'te resmî makamlara yansıyan ve 11 Mart 2002'de başvurusunun annesinin ölümüyle sonuçlanan ev içi şiddet olaylarına dayanmaktadır. H.O.'nun başvurucuya yönelik tehditleri, annesinin ölümünden sonra da devam etmiştir.

Bu süreç içerisinde Nahide Opuz ve annesi yaşadıkları altı ayrı ölümle tehdit ve şiddet olayı için, aldıkları sağlık raporlarıyla birlikte savcılığa ve karakola şikâyette bulunmuştur. Bu şiddet olaylarının ağırlığı, vücutta morarmalar ve çiziklerden oluşan hafif yaralanmalardan bıçak darbeleri, araba çarpması, ağır bir şekilde dövülmek gibi hayati tehlike atlatmalarına yol açan ağır yaralanmalara kadar değişiklik göstermektedir. Başvurucu ve annesine bu şiddet olayları nedeniyle verilen raporların tamamı, 10 günden az iş göremez durumda olduklarını ifade etmiştir. Raporların bu şekilde verilmesi, o dönem yürürlükte olan ceza kanunu gereğince 10 gün veya daha az süre hastalığa ya da iş göremezliğe yol açan yaralanmalarda davanın açılması şikâyete bağlı olduğundan, H.O. hakkında ceza kovuşturması başlatılamamasına yol açmıştır. Çünkü H.O.'nun tutuksuz yargılandığı ya da tutuklu yargılanırken salıverildiği her seferinde başvuru ve annesi şikâyetlerini geri almıştır. Açılan iki davada ise H.O.'ya sadece para cezası verilmiştir. Nahide Opuz, açtığı boşanma davasını da H.O.'nun baskısı nedeniyle geri almıştır.

Yaptıkları koruma tedbiri talepleri ise sonuçsuz kalmıştır. 27 Şubat 2002’de başvurucunun annesi Diyarbakır Savcılığı’na, H.O.’nun ölüm tehditlerinin yoğunlaştığını ifade ettiği bir şikâyette bulunmuştur. Bu şikâyet henüz sonuçlanmadan, 11 Mart 2002’de başvurucu ile annesi İzmir’e taşınmak üzere eşyalarını kamyonu yüklemişken H.O., başvurucunun annesini silahla öldürmüştür. H.O., “insan öldürme” ve “ruhsatsız silah bulundurma” suçlarından açılan ceza davasındaki ifadesinde, annesinin başvurucuyu ahlaksız bir yaşam sürmeye ikna ettiği ve olay anında kendisine başvurucuyu satacağını söylediği için kontrolünü kaybedip namusu ve çocukları adına onu öldürdüğünü söylemiştir. H.O., Mart 2008’de ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış; ancak cezası “haksız tahrik ve iyi hâl” indirimiyle 15 yıl 10 ay hapis ve 180 TL’ye düşürülmüştür. Ayrıca tutuklu yargılandığı süre ve hükmün temyiz edildiği göz önünde bulundurularak H.O.’nun salıverilmesine karar verilmiştir. AİHM başvurusu sırasında temyiz davası devam etmektedir. Başvurucu, H.O.’nun Nisan 2008’de salıverilmesinin ardından kendisini tekrar tehdit etmeye başladığı gerekçesiyle koruma talebinde bulunmuştur. Başvurucunun avukatının Mayıs ve Kasım 2008’de AİHM’yi koruma tedbirlerinin alınmadığı konusunda bilgilendirmesi ve AİHM’nin hükümetten açıklama istemesi üzerine koruma tedbiri olarak H.O.’nun fotoğrafları ve parmak izi, başvurucunun evinin yakınında görülmesi hâlinde tutuklanması emriyle birlikte polis merkezlerine dağıtılmıştır.

III. Bireysel Önlemler

M.G. Vakası (646/10)

Türkiye’nin hazırladığı raporda belirtildiği üzere başvuranın eski kocası İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kasıtlı yaralama suçundan 3 yıl, kişiyi hürriyetinden alıkoyma suçundan ise 12 yıl hapis cezası ile mahkûm edilmiştir. Geçen üç yıla rağmen kararın temyiz süreci sonuçlanmamış ve başvuranın eski kocası tutuklanmamıştır. Başvuranın eski kocası tehditlerine devam etmekte, M.G. ise artık Türk otoritelerine güvenmediğinden yeni koruma önlemleri talep etmemektedir. Bu davada makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilmiştir. Pek çok davada temyiz süreci makul sürenin ötesindedir ve kadına yönelik şiddet vakalarında kadınların ikincil mağduriyetlere uğramasını önlemek için bu süreci hızlandıracak özel önlemler bulunmamaktadır.

IV. Genel Önlemler

A. Yargının Etkinliğini Artırmaya Yönelik Önlemler

1. Aile Mahkemeleri

6284 Sayılı Kanun'un Uygulanması

Türkiye Devleti tarafından sunulan raporun ilgili maddesinde belirtildiği üzere 6284 sayılı Kanun kapsamında aile mahkemeleri Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda alınacak koruyucu ve önleyici tedbirler için en yetkili adli makam olarak belirlenmiştir. Ancak uygulamada Kanun'un yürürlüğe girmesinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen hem kurmaya çalıştığı kadına yönelik şiddete yanıt mekanizmalarının işlemediği görülmekte hem de aile mahkemelerinin kötü uygulamaları ile karşılaşmaktadır. Bunların bir kısmına aşağıda değinmeyi hedefliyoruz.

a. Tedbir kararlarının süresi

Türkiye tarafından sunulan raporda tedbir kararlarına ilişkin sadece alınan karar sayısı paylaşılmış, Bakanlar Komitesinin kararın uygulanmasına ilişkin 1331 sayılı toplantısında belirttiği üzere ihlallere ve zorlama hapsine dair bilgi paylaşmamıştır. Verilerin tek yönlülüğü kararların niteliği ve uygulamasına dair sorunları saklamaktadır. Tedbir ve koruma kararlarının süresinin giderek kısalması bu kararları etkisiz hale getirmektedir. Kararlar sık sık bir ya da iki ay gibi kadınların ihtiyacını karşılamayacak süreler için veriliyor. Her ne kadar uzatma imkânı olsa da bu durum kadınların tekrar tekrar başvuru yapmasına neden oluyor. Üstelik kadınlar bu kararları çıkarttırmakta da giderek daha zorlandıklarını ve bu nedenle kararların çıkmasının geciktiğini de ifade ediyorlar. Ayrıca 6284 kararları şiddet uygulayana tebliğ edilmeden yürürlüğe giremiyor. Kolluk kuvvetleri ivedi bir şekilde tebliğ yapmaz ya da şiddet uygulayana ulaşılmasında gecikme yaşanırsa bu sürenin önemli bir kısmında karar işleme alınmamış oluyor. Dolayısıyla hükümetin Bakanlar Komitesine ulaştırdığı rakamlar pratikte hiç işleme konulmamış, kadınların hiç yararlanamadığı kararları da içeriyor.

b. Gizlilik Kararları

6284 sayılı Kanun kapsamında verilen gizlilik kararlarının uygulanmasında hâlâ ciddi zorluklar yaşanıyor ve bu durumun yarattığı ikincil travmalar kadınların hayatlarını zorlaştırıyor. Türkiye tarafından sunulan raporda beyan edilenin aksine risk değerlendirmesi yapılmıyor, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM'ler) gizlilik kararlarının tüm kurumlarda uygulanmasını takip etmiyor. Verilen gizlilik kararları, geçici süreyle verildiği için kadınların sürekli bu kararları yenilemesi, tekrar tekrar mahkemeye başvurması gerekiyor. Kadınlar karmaşık süreçler içinde kalıyorlar. Bu durum kadınların uzman olmayan kişilere tekrar tekrar hikâyelerini anlatmak durumunda kalmalarından dolayı ikincil travmaya maruz kalmalarına

neden oluyor. Kurumlar arası koordinasyonun sağlanmıyor olması kadınların ve çocuklarının hayatını riske atıyor. Türkiye tarafından sunulan raporda, M.G. vakasında başvurucuya 3 aylık koruma kararı verildiği belirtilmiştir. Riskli durumu göz önüne alındığında bu süre oldukça yetersizdir. Kararı uzatma prosedürü, M.G.'nin karar bittikten sonra uzatma ile uğraşmak istememesine neden olmuştur. Kurumların koordineli bir şekilde kararları uygulamaları vakit aldığından kararlar uygulanmaya başlanana dek mahkeme tarafından öngörülen uygulama süresi dolabiliyor. Gizlilik kararının süresiz verildiği durumlarda ise artık risk altında olmayan kadınların bu kararı kaldırması ve hayatlarını normalleştirmeleri mümkün olmuyor. Uygulamaya dair muğlaklık ve koordinasyonsuzluk, kadınların ve çocukları başta olmak üzere yakınlarının yaşam hakkının ya da eğitim, sağlık, barınma gibi diğer yararlanmalarının önünde engel oluşturuyor.

Bir diğer yaygın sorun ise kadınların kendileri için gizlilik kararı alabildiği hâlde babaların çocukla ilişkisinin korunması gerekçesiyle çocukları için gizlilik kararı alamamaları. Çocukların gizlilik kararı alamadığı pek çok durumda kadınların kendileri için çıkarttığı gizlilik kararları fiilen anlamsız kalıyor ve çocuğun yüksek yararının korunması ilkesine aykırı olarak çocuklar failin şiddet uygulaması için bir araç haline gelebiliyor.

c. Boşanma Davaları

Boşanma davalarında, aile mahkemelerinde yargılama sürelerinin uzunluğu en yakıcı sorunlardan biri. Çekişmeli bir boşanma davası en az 2 sene gibi bir sürede nihayete erebiliyor, istinaf aşamasıyla bu süre 3-4 seneyi dahi bulabiliyor. Bu süreçte kadınlar hukuki belirsizlik içinde yaşamak zorunda bırakılmalarının yanı sıra şiddete maruz kalmaya devam ediyor ve maddi ve manevi pek çok zorlukla baş etmek zorunda kalıyorlar. Birçok kadın bu süreçteki şiddetten ve yarattığı ruhsal zorluktan kurtulabilmek için yasal haklarını kullanmaktan vazgeçip anlaşmalı boşanmayı kabul etmek zorunda kalıyor. Boşanma davası sonucu nafaka, velayet ve tazminata yönelik talepleri kabul edilse bile kararların karşı tarafın itirazı nedeniyle üst mahkemeye taşınması, uygulanmalarını yıllar boyunca geciktirebiliyor.

2. Ceza Mahkemeleri

Türkiye'de kadına yönelik şiddet vakalarına ilişkin ceza davalarındaki en büyük sorun Opuz kararında AİHM tarafından tespit edildiği ve Bakanlar Komitesinin de defalarca dikkat çektiği gibi cezasızlıktır. Uygulanan şiddetin ölümcül olmadığı durumlarda, örneğin şiddet uygulayanın kadını dövdüğü ve bedensel zarar verdiği durumlarda, şiddet uygulayana 5 yıla kadar ceza veriliyor. Şiddet uygulayanın daha önce adli sicilinin olmaması durumunda şiddet

uygulayan tutuklanmıyor; ceza erteleniyor ya da para cezasına çevriliyor. Suç teşkil eden eylemin hayati tehlike içermesi halinde ceza arttırılabilirken şiddet uygulayan yine de tutuklanmıyor. Yalnızca kadının aldığı darp raporunda hayati tehlikeye dair bulgu olması durumunda şiddet uygulayan kovuşturma sürecinde tutuklanabiliyor. H.K. örneğinde, şiddete maruz kalan kadın işkence seviyesinde şiddete maruz kalmış, ancak H.K.'nın sağlığı kritik bir duruma geldiğinde şiddet uygulayan tutuklanmıştır. Nihayetinde şiddet uygulayana verilen müebbet hapis cezasına mahkemedeki iyi hâli ve sözüm ona haksız tahrik gerekçe gösterilerek indirim uygulanmıştır.

Türkiye’de, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği’ne göre hakaret, tehdit ve yaralama suçları uzlaştırma kapsamındadır. Kadınlar medeni durumları üzerinden ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Örneğin bir kişi evli olduğu kadına yönelik kasten yaralama suçu işlediğinde ceza arttırılırken aynı suç evli olmadığı bir kadına karşı işlendiğinde uzlaştırmaya konu oluyor. Kocasının tehditleri ve hakaretleri ile ilgili olarak 23 kez Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı’na suç duyurusunda bulunup çok sayıda koruma kararı aldırın Ayşe Tuba Arslan örneğinde ceza dosyası uzlaştırmaya sevk edilmiştir. Kadına yönelik şiddet vakalarının uzlaştırmaya tabi olması, kadınlara yönelik şiddete gösterilen toleransın, şiddetin sürmesini sağlayan ortamı destekleyen politikaların ve sonuç olarak cezasızlığın son yıllardaki en önemli göstergelerinden birisi. Bütün bu uzun ve çetrefilli süreçler, cezasızlık ve yaptırımsızlık hâli kadınları yılgınlığa uğratarak taleplerini dile getirmekten ve hukuki süreci takip etmekten vazgeçirebiliyor. Bu nedenle Türkiye’de mevcut mekanizmaları kullanan kadınların sayısı artmıyor.

B. ETKİLİ SORUŞTURMA VE EV İÇİ ŞİDDETİ AZALTMAK İÇİN ÖNLEMLER

Kolluk Kuvvetleri

Kolluk kuvvetleri 6284 sayılı Kanun’un düzenlediği tedbirlerden sorumlu olmanın yanı sıra şiddet suçunu şikâyet etmek ve koruma talep etmek için kadınların ilk başvurduğu kurumdur. Kadınlar şiddete maruz kaldıklarında kolluk kuvvetlerine sığınak, acil yardım, suçu şikâyet etme, koruma ve tedbir kararları, verilen kararların uygulanması talebi ile başvurmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin herhangi bir delil şartı aramaksızın kadınların şikâyetlerini almak, 6284 sayılı Kanun kapsamında sahip oldukları haklara yönelik bilgilendirme yapmak, sığınak yönlendirmesi yapmak, sığınağa yönlendiremediği durumlarda kadınların güvenli bir yerde kalmasını sağlamak, verilen kararların şiddet uygulayan tarafından ihlal edilmesi halinde zorlama hapsini uygulamak yükümlülükleri bulunmaktadır. Mor Çatı’ya başvuran kadınların deneyimleri kadınların kolluk kuvvetlerine başvurduklarında yanlış bilgilendirildiklerini ya da

bilgi alamadıklarını, şikâyetten caydırıldıklarını ya da delil göstermeye zorlandıklarını, şiddet uygulayanla barıştırılmaya çalışıldıklarını ve bütün bu stratejiler işe yaramadığında ise şikâyetlerinin kayıt altına alınmadığını gösteriyor. Bütün bu hak ihlalleri karşısında kolluk personeline yönelik şikâyetlerimiz ise sonuçsuz kalmaktadır. Kolluk personelinin bu yetersizliği ve ihmali kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşmış ve gerekli eğitimleri almış yeteri sayıda personelin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Eğitimli personel ise çoğunlukla politik saiklerle görev yeri değişimi nedeniyle ilgisiz birimlere kaydırılmaktadır.

2019 yılında Mor Çatı'ya başvuran kadınlardan topladığımız veriler 264 kadından 70'inin kolluğa başvurduğunu ve bu kadınların 30'unun kötü muameleye maruz kaldığını gösterdi . Yukarıda sıralanan ihlallerle karşılaşan kadınlar devamında kolluk kuvvetlerinden destek istemeye çekindiklerini paylaştı. Buna ek olarak, özellikle küçük yerleşim yerlerinde şiddet uygulayanın kolluk kuvvetlerini tanıyor olmasının gizlilik ihlallerine yol açtığı ve bu durumun kadınları şikâyette bulunmaktan alıkoyduğu gözlemlenmektedir.

Mevzuata göre şiddet uygulayanın tedbir kararını ihlal etmesi halinde şikâyet üzerine kolluk kuvvetlerinin müdahale ederek zorlama hapsini uygulaması gerekmektedir. Kadınların genellikle ALO 155 polis imdat hattını, İçişleri Bakanlığı'nın bir uygulaması olan ve bir tuşla polisin gelmesini sağlayan KADES'i kullanarak ya da doğrudan karakola giderek yaptıkları şikâyetlerde bu ihlallerin takiplerinin yapılmadığı, bu nedenle de zorlama hapsinin genellikle uygulanmadığı görülmektedir. Bu ihlal durumlarına ve yaptırımını olarak zorlama hapsine dair veriler Bakanlar Komitesinin Türkiye'nin raporunu değerlendirdiği 1331 sayılı toplantısında da belirttiği üzere Türkiye tarafından paylaşılmamaktadır.

C. ŞÖNİM VE SİĞINAKLARIN KADINLARIN KORUNMASINDAKİ ROLÜ

1. ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri

Kadına yönelik şiddetle mücadelede koruyucu ve önleyici hizmetlerin sağlanması konusunda sorumluluk ŞÖNİM'lere verilmiştir. ŞÖNİM'lerin görevleri:

- Başvuruların ve tedbir kararlarının alınması
- Görev alanındaki tüm bilgilerin sisteme işlenmesi, değerlendirilmesi ve izlenmesi için kurumlar arası işbirliğinin sağlanması olarak tanımlanan koordinasyon görevi
- Şiddete maruz kalan kadınlara doğrudan hizmet sağlanması

Türkiye tarafından sunulan raporda ŞÖNİM'lerin risk analizi yapmanın yanı sıra koordinasyon görevi üstlendiği, kadınlara ihtiyaç duydukları destekleri sunduğu belirtilmiştir. Mor Çatı'da dayanışma kurduğumuz kadınların deneyimleri bizlere ŞÖNİM'lerin bu işlevi karşılayamadığını, kurumlar arasındaki koordinasyonun eksikliğinin hayati sonuçları olduğunu gösteriyor. Personelin keyfi tutumları ve yeterli bilgiye sahip olmaması ŞÖNİM'lerin standart uygulama yerine kişilerin inisiyatiflerine kalmış kurumlar olmalarına yol açıyor. Ayrıca ŞÖNİM'lerin başvuru sonrası izleme yapmıyor oluşu, kadınları riske açık hâle getiriyor.

2. Kadın Sığınakları

6284 sayılı Kanun'a göre ŞÖNİM'ler kadınların sığınağa yerleşme taleplerini karara bağlayacak tek yetkili kurum olarak belirlenmiştir. Aslında tek kapı sistemi getirerek kadınların başvuru süreçlerini kolaylaştırmayı hedefleyen bu yaklaşım kurumlar arası işbirliğinin olmaması ve sığınağa kabul için gereken diğer kriterlerle birleştiğinde kadınlar için son derece zorlaştırıcı ve caydırıcı bir etki yaratmaktadır. Her ne kadar Türkiye tarafından sunulan raporda "başvurucunun beyanına dayanarak, herhangi bir ayrımcılık olmaksızın fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalmış kadınlara destek verilir" denilse de sığınak kabullerinde yaş, engellilik durumu, vatandaşlık statüsü ve şiddet biçimi üzerinden ayrımcılık yapılmaktadır.. Katıldığımız ortak toplantılarda ŞÖNİM yetkilileri psikolojik şiddete maruz kalan kadınları sığınağa kabul etmediklerini açıkça paylaştıkları gibi sığınak kabullerinde darp raporu dahi talep edebilmektedirler. Yönetmeliğin kendiliğinden ayrımcılık üreten 60 yaş üstü kadınların sığınaklara kabul edilmemesi, 12 yaş üstü oğlan çocuğu olan kadınların çocuklarıyla sığınağa girememesi gibi maddelerinin yanı sıra, yasalara aykırı olduğu halde fiilî olarak uygulanan kısıtlamalar da var. Bu kapsamda mülteci kadınlar, ruh sağlığı bozukluğu olan kadınlar, seks işçisi kadınlar sığınaklara kabul edilmiyor; ihtiyaçları olan bütünlüklü sosyal hizmetlerden yararlandırılmıyor.

Son aylarda COVID-19 nedeniyle yaşanan kriz sığınakta kalan kadınlar için başka zorluklar ortaya çıkardı. Kadınlar pandemi gerekçe gösterilerek ikameti olan şehir dışında hiçbir yerde sığınağa başvuramıyor; bir kere sığınağa yerleştikten sonra ise başka şehre nakilleri gerçekleştirilmiyor. Pandemi nedeniyle sığınaklar dışarıya çıkmanın yasaklandığı kurumlar haline gelerek kadınları güçlendirmekten tamamen uzaklaştılar.

D. ÖNGÖRÜLEN VE OLASI RİSKLERİN TESPİTİ VE GEREKLİ TÜM ÖNLEMLERİN ALINMASI İÇİN ÖNLEMLER

Risk analizi ve hızlı müdahaleye ilişkin olarak, ilk adım birimlerinde kadınlar 2-3 hafta bekletiliyorlar ve risk analizi ancak ondan sonra yapılıyor.

Yukarıda da ŞÖNİM'lerin koordinasyonu konusunda değinildiği üzere Türkiye tarafından sunulan raporun Genel Önlemler bölümü D kısmında belirtilenin aksine risk değerlendirme prosedürleri uygulanmıyor. Kanun kapsamında alınan kararların uygulanmasında yaşanan zorlukların tespiti, alınan kararı uygulamakla yükümlü kurumun bilgilendirilmesi, Kanun'dan faydalanan kadınların yararlanabilecekleri tüm hizmetler ve olası risklerle ilgili bilgilendirilmeleri gibi koordinasyondan sorumlu kurumdan beklenen temel destekler ŞÖNİM'ler tarafından sağlanmıyor. ŞÖNİM'ler, 6284 sayılı Kanun kapsamındaki koruyucu ya da önleyici tedbirlerden birini alan kadınların bilgilerinin toplandığı bir veri sistemine sahip. Bununla beraber, bu kurumlar veriyi kaydetmek dışında, önlemlerin uygulanmasını takip etmek, kadınlar bu önlemler sonucunda şiddetten uzaklaşabiliyorlar mı yoksa tekrar tekrar başvurmak durumunda mı kalıyorlar gibi analizler yapmıyor.

Sığınak desteği alan kadınların bilgileri de ŞÖNİM'lerin sistemine kaydediliyor. Ancak sığınak kabulünün merkezileştirilmesi çeşitli zorluklara yol açıyor. ŞÖNİM'ler kurulduktan sonra, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olanların yanı sıra yerel yönetimlere bağlı sığınakların, kadınları kendi inisiyatifleriyle sığınağa kabul edemedikleri, sadece ŞÖNİM'ler üzerinden kabul edebildikleri görüldü. Bu durum kadınların sığınak desteği almasının tek yolunu, kolluk kuvvetine başvurup ŞÖNİM üzerinden kabul edilmek haline getirdi. Çeşitli nedenlerle kolluk üzerinden başvuru yapmaktan imtina eden kadınlar, sığınak desteğinden faydalanamaz hale geldi.

Türkiye'nin çeşitli kurumlarının veri toplama sistemlerinin ŞÖNİM'lerin veri tabanına entegre edildiği iddia edilmektedir. Ancak bu verilerin kamuoyuyla paylaşılmamasının da gösterdiği gibi bu entegrasyon gerçekleşmemiştir ve ŞÖNİM'ler koordinasyon işlevini bu nedenle tam olarak yerine getirememektedir. Bu durum koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasını da zorlaştırmakta ve bazen imkânsız kılmaktadır. Örneğin kurumlar arası koordinasyonun eksikliği nedeniyle gizlilik kararı alındığında ilgili tüm kurumların bu kararı hızla uygulaması mümkün olmuyor. Kadınlar, gizlilik kararını uygulaması gereken kurumlara tek tek başvuru yapmak ve kararın işleme alınıp alınmadığını deneyimleyerek öğrenmek zorunda kalıyor. Adres gizliliği kararlarının uygulanmasında da zorluklar ortaya çıkıyor. Adresin gizlenmesi

durumunda kadınların ikametinin anonim olması adına ŞÖNİM olarak görülmesi gerekirken çoğu adres gizleme kararında bu durum belirsiz bırakılıyor.

Bakanlar Komitesinin 1331 sayılı toplantıda aldığı kararlar arasında Türkiye'nin son beş yıl içerisinde ev içi şiddete bağlı suçlar, verilen koruma kararları ve hem kadınların maruz kaldığı şiddetin hem de şiddet uygulayana yaptırımların sonuçları; ev içi şiddet zanlılarına yönelik soruşturmalar, bu suçlar için nihai mahkûmiyet kararları ve ev içi şiddet davalarında ortalama dava süresi istatistiklerini sunması bulunmaktadır. Alanda çalışan bir kadın örgütü olarak bilgi edinme başvuruları yoluyla talep ettiğimiz bu bilgiler her defasında bu cevapların özel araştırma gerektirdiği gerekçesi ile cevapsız kalmaktadır. Tarafımıza sunulan cevaplar bir kez daha bu verilerin nitelikli olarak tutulmadığını göstermektedir.

Özellikli Sosyal Hizmet Birimleri

6284 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden bu yana 8 yıl geçmiş olmakla birlikte hala kadına yönelik şiddetle mücadele etkin bir sosyal hizmet ağı ile desteklenemiyor. Şiddete maruz kalan kadınları desteklemeyi amaçlayan sığınaklar ve ŞÖNİM'ler aşağıdaki nedenlerden ötürü yeterince etkili olamıyor:

- ŞÖNİM'ler ev içi şiddet özelinde bilgi merkezî olarak bile işlevli olamamaktadır.
- Mevcut sosyal hizmet ağları, ev içi şiddete maruz kalan kadınlarla ilgilenecek yeterli uzman personel bulunmadığından kadınları güçlendiremiyor ve yeni hayatlar kurmalarına imkân sunamıyor. Bu nedenle sistem şiddete maruz kalan kadınların ihtiyaçlarına cevap veremiyor.
- Türkiye'de kadınların 7-24 esasıyla hizmet aldığı bir acil yardım hattı desteği bulunmamaktadır. Sığınaklara başvuru süreci uzun sürmekte ve acil desteğe ihtiyaç duyan kadınlar zamanında bilgiye erişememektedirler.
- Sığınağa başvuran tüm kadınların ilk önce, sadece yeme-içme-barınma hizmetleri sunan oldukça kalabalık "İlk Kabul Birimi"nde kalmaları gerekmektedir . Burada farklı travmatik yaşantıların etkisiyle başa çıkmaya çalışan kadınlar hemen hemen hiç sosyal destek almadan aynı çatı altında 15 gün ya da daha uzun süre kalmak zorunda kalıyorlar. Sığınak ihtiyacı olup olmadığına uzman olmayan çalışanlar karar veriyor.

Sığınaklarda kalan kadın ve çocukların özgürlüğünü kısıtlayacak ölçüde geniş güvenlik tedbirleri alınan bu kurumlarda yaşama deneyimini, hapisane deneyimine benzeten pek çok kadın var. Giriş çıkış saatleri çok sıkı, telefon erişimleri ise çok kısıtlı. Bu nedenle hayatlarını

yeniden kurmalarına olanak tanıyacak kaynaklara erişemiyor hatta işe dahi gidemiyorlar. Hayatlarını geride bırakmaları gerekiyor. Bir diğer yandan alınan güvenlik tedbirlerinin işe yaramadığı, kolluk görevlilerinin kadınların nerede kaldığını faile bildirdiği, çalışanların araboluculuk yaptığı durumlarla karşılaşılan vakalar mevcut .

E. KADINLARI GÜÇLENDİRMEK İÇİN TASARLANAN DİĞER ÖNLEMLER

Türkiye’de kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve eşitliğin sağlanması konusuna odaklanan, bu konularda koordinasyon ve izleme yapması gereken kurumlar gitgide daraltılıyor. İlk olarak Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı düzeyinde ve ayrıca Başbakanlığa bağlı olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) bünyesinde gerçekleştirilen kadının insan haklarının ilerletilmesine yönelik çalışmalar, 2011 yılındaki değişiklik ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altına taşınan KSGM’nin çalışmalarına indirildi. Bunun anlamı toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddete dair koordinasyonu sağlayacak mekanizmanın bakanlık düzeyinden genel müdürlük düzeyine düşürülmüş olmasında ve bu süreçte ilgili bakanlığın isminden “kadın” ibaresinin çıkarılmış olmasında saklıdır . Bu değişiklik toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki politik yaklaşım değişikliğinin göstergesidir. KSGM aynı zamanda tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamakla da görevlendirilmiş bir kurumdur. Öte yandan kurum, bu koordinasyonu yapmak için gerekli temasları sağlamıyor, pek çok kadın örgütü bu koordinasyonun dışında bırakılıyor. Üstelik bütçesi de mevzuatla üstlendiği işlevleri yerine getirmesine olanak sağlayacak kadar değildir.

Hükümet yetkilileri ve kamu görevlilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı ve kadınlar ve erkekler arasındaki tarihsel eşitsizliği fitrat ile açıklayan söylemleri kadınları toplumda ikincil bir konuma sıkıştırmaktadır. Bu söylem yasalarla çelişmesinin ötesinde yasaların gerektiği gibi uygulanmamasının yolunu açmakta kadınlardan yana olmayan pratiklerin üretilmesine ve keyfi uygulamalara yol açmaktadır.

V. Usule Dair

Usule dair, Bakanlar Komitesinin bu vakayı önümüzdeki toplantılarda gündemde tutmasını ve genel ve özel önlemlerin uygulanmasına dair sürecin yakından takip etmesini rica ederiz.

VI. Sonuç ve Öneriler

Opuz kararı özellikle kadına yönelik şiddet davalarında süregiden cezasızlık sorunu açısından önem taşımaktadır. Opuz kararının uygulanmıyor oluşu şiddet uygulayanların cezasızlık

ortamından güç alarak kadınlara şiddet uygulamaya devam etmesine, şiddetten uzaklaşan kadınların ise güçsüzleşmesine neden oluyor. Türkiye 6284 sayılı Kanun'u çıkarmış olsa da (Opuz kararı önerilerine dayanarak) Kanun'un uygulaması, kadınların şiddete maruz kaldıklarında içinden geçtikleri hukuki, sosyal ve psikolojik süreçlere bütüncül yaklaşımdan yoksundur.

Sonuç olarak, Opuz grubunun uygulanması için Bakanlar Komitesine, Türkiye Devleti'ne aşağıdaki önerileri iletmesini tavsiye ederiz.

A. Yargının Etkinliğini Artırmaya Yönelik Önlemler

- Şiddete maruz kalan kadınların 6284 sayılı Kanun gereğince talep ettikleri koruyucu ya da önleyici tedbirlerin ivedilikle alınması için gereken işlemler aksamadan yapılmalıdır.
- Koruyucu ya da önleyici tedbirlerin kadınların ve çocukların güvenliğini garanti altına alacak makul sürelerde verilmesi ve karar ihlallerinde etkin yaptırımların uygulanması sağlanmalıdır.
- Gizlilik kararlarının tüm resmî kurumlarda tek bir elden hızla işleme konulmasını sağlayacak merkezî bir sistem oluşturulmalıdır.
- Tedbir kararlarının türü ve süresi kadınların şiddet öyküleri göz önünde bulundurularak yapılacak olan risk analizine uygun olarak verilmeli ve verilen kararların etkili bir şekilde uygulanması için bu kararların tebligatında yaşanan sorunlar başta olmak üzere tikanıklıklar giderilmelidir.
- Şiddete maruz bırakılan kadınların hakları ve başvurabilecekleri mekanizmalar hakkında tam ve doğru bilgilendirilmeleri için avukatlar başta olmak üzere kendilerine hukuki destek sağlayan kişilerin uzmanlaşmış meslek elemanları arasından seçilmesi garanti altına alınmalıdır.
- Kadın örgütleri ve baroların kadın hakları merkezleri gibi ilgili birimleri başta olmak üzere sivil toplumun yargılama sürecine aktif katılımı ve müdahillikleri teşvik edilmelidir.
- Kadına yönelik şiddet olaylarında ne koşul altında olursa olsun uzlaştırma ya da arabuluculuk kurumlarının işletilmesinin önüne geçilmesi gerekir.

B. Etkili Soruşturma ve Ev İçi Şiddeti Azaltmak için Önlemler

- Kolluk kuvvetlerinin 6284 sayılı Kanun gereği yükümlülüklerini yerine getirmesi sağlanmalı, görev ihmalleri tespit edilerek gerekli kovuşturma yapılmalıdır. Kolluk kuvvetlerinin kadına yönelik şiddete tolerans gösteren, şikâyetler ve haber aldıkları şiddet olayları karşısında pasiflik içeren tutumlarının önüne geçebilmek için gereken hukuki ve cezai yaptırımlar acilen hayata geçirilmelidir.
- Kolluk kuvvetleri 6284 sayılı Kanun başta olmak üzere kadına yönelik şiddetle mücadelede rollerine uygun ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının insan haklarını önceleyen bir yaklaşımla periyodik hizmet içi eğitimlere tabi tutulmalıdır ve görevlendirmeler personelin uzmanlık alanına uygun yapılmalıdır.

C. ŞÖNİM ve Sığınakların Kadınları Korumada Rolü

- ŞÖNİM'lerin koordinasyon ve veri toplama görevlerine uygun olarak hak temelli çalışan kadın örgütlerinin aktif rol alacağı entegre bir sistem geliştirilmesi ve kanunla tanımlanan tek kapı sisteminin işleyebilmesi için yeterli kaynak ayrılmalıdır.
- Şiddete maruz kalan kadınların sığınak başvuruları başka bir kuruma başvurmaları beklenmeksizin hızla sonuçlandırılmalı ve yeterli sığınak yeri olmadığı durumda kadınlara çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri alternatif barınma yerleri sağlanmalıdır.
- Kadına yönelik şiddet özelinde 7/24 esasıyla çalışan bir acil yardım hattı kurulmalıdır.
- Kadınların sığınaklara erişiminin önündeki yasal ve fiili engeller kaldırılmalıdır.

D. Öngörülen ve Olası Risklerin Tespiti ve Gerekli Tüm Önlemlerin Alınması için Önlemler

- Özellikle can güvenliği riski bulunan durumlarda gizlilik kararları hızlı şekilde uygulanmalı ve koordineli biçimde bütün kurumlara bildirilmelidir. Koruma ve uzaklaştırma kararlarının sürelerinin standart bir yaklaşımla değil risk analizinin ardından belirlenecek somut ihtiyaçlara göre verilmesi ve etkin koruma sağlanması için bu sürelerin kısa tutulmaması gerekmektedir. Risk analizi yapılırken faillerin kadına yönelik şiddet geçmişlerinin de göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.
- Uzaklaştırma kararlarının süresi çok kısa tutulmamalıdır. Önleyici ve koruyucu tedbirlerin altı aydan uzun süreler için verilmesi sağlanmalı ve kararlar arasında kadınlar için can güvenliği yaratan boşluklar olmayacak şekilde yinelenmeleri mümkün hale getirilmelidir.

G. İlgili Ulusal ve Uluslararası Organların İşbirliği

- Türkiye'nin kadına yönelik şiddet alanında eylem planı hazırlıklarına ve uluslararası kurumlar nezdinde hazırladığı devlet raporlarının hazırlık toplantılarına hükümete yakınlıklarından bağımsız olarak hak temelli kadın örgütlerinin katılımı sağlanmalıdır. Bu planların uygulanması ve izlenmesi için yeterli kaynak ayrılmalıdır.
- İzleme yapılarak sonuçlarının kamuoyuyla paylaşılması, gerçekleştirilemeyen hedeflerle ilgili de açıklama yapılması önemlidir.

H. Veri Toplamaya Dair Önlemler

- Cinsiyet, yaş, şiddet tipi ve sıklığı, failin şiddete maruz kalan ile ilişkisi, coğrafi konum ve engellilik gibi ölçütlere göre ayrıştırılmış veri toplanmalıdır.
- ŞÖNİM'ler ilgili tüm kurumlarla koordinasyon içinde entegre bir veri sistemi kurmalı ve toplanan veriler kamuoyuyla düzenli aralıklarla paylaşılmalıdır.
- İlki 2008'de ve sonuncusu 2014 tarihinde tamamlanarak sonuçları kamuoyuyla paylaşılan Türkiye'de devlet desteğiyle yürütülen kadına yönelik şiddetle ilgili tek kapsamlı araştırma olan Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yürütülen araştırmanın ivedilikle yinelenmesi ve kadına yönelik şiddetin nedenleri ve sonuçlarına ilişkin başka araştırmaların devlet tarafından düzenli olarak desteklenmesi gerekmektedir.

EK

Alınan (ya da Alınmayan) Önlemler Kadınların Hayatını Nasıl Etkiliyor: A.E.’nin Hikâyesi

AİHM’nin 2009 tarihli Opuz kararının ardından Türkiye’de kadına yönelik şiddetle ilgili değişen mevzuat, uygulamadaki aksaklıklar ve eksiklikler, Türkiye’nin Opuz kararını yerine getirmesi bakımından gerektiği ölçüde yukarıda özetlenmeye çalışıldı. Bu başlık altında ise Opuz kararının ardından Nahide Opuz’la benzer şiddet deneyimi olan ve Mor Çatı olarak dayanışma göstermekte olduğumuz A.E.’nin şiddetle mücadelesi üzerinden yukarıda anlatılan aksaklık ve eksikliklerin somutlaştırılması hedeflenmektedir.

A.E. 1993 yılında, 14 yaşındayken berdel usulü ile evlendirilmiş, resmî nikâhı 9 yıl sonra yapılmış, 2006 yılında ise bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir. Yıllarca kocası, kocasının annesi ve erkek kardeşleri tarafından şiddete maruz bırakılmıştır. Maruz kaldığı şiddet nedeniyle iki defa intihara teşebbüs etmiş; birinde ambulansla hastaneye kaldırılmıştır. Maruz kaldığı şiddet, büyüdükçe kızına da yönelmeye başlamıştır. 2013 yılında gebe kalmış; kocası tarafından kürtaja zorlanmıştır. Gittiği devlet hastanesinde doktorun kürtaj yapmayı reddetmesi üzerine kocası doktoru kürtaj yapmaması halinde kadını öldürmekle tehdit ederek kürtaj yaptırtmıştır.

A.E. 2013-2014 dolaylarında şiddete maruz kaldığı günlerden birinde bulunduğu ilçedeki karakola giderek şikâyetçi olmuştur. 2015’te ise kocasının yüzünde bardak kırması üzerine darp raporu almış ve karakolda ifade vermiştir. A.E. evden çıkamadığı ve rapor alamadığı zamanlarda da bedeninde iz bırakacak şekilde sistematik şiddete maruz bırakılmıştır.

A.E., şiddetin çocuğuna yönelip kocasının çocuğunu gece boğmaya çalışması üzerine 2014 yılında boşanma davası açmış ve bunun üzerine abisi tarafından ölümle tehdit edilmiştir. Bu tehdidin ardından jandarmaya giderek şikâyette bulunan A.E. bir sığınağa yerleştirilmiştir. Ailesi ve kocası sığınaktan çıktıktan sonra uzaklaştırma kararı alarak kendi evine geri dönen A.E.’ye yönelik tehditlerine ve takiplerine devam etmiştir. A.E. bunun üzerine polise şikâyette bulunmuş; ancak polis A.E.’ye “Sen buradan kaç. Bu adam seni rahat bırakmayacak, seni öldürecekler” demiştir. Bu sırada A.E.’nin kocası kendi kız çocuğunu kaçırmaya teşebbüs etmiştir. Bütün bu süregiden şiddet ve çaresizlik A.E.’yi yaşadığı şehri terk etmek zorunda bırakmıştır.

Boşanma davası sürecinde A.E.’ye barodan avukat desteği sağlanmıştır. Ancak bu avukatın kadına yönelik şiddet alanında deneyimli ve bilgili olmadığı süreç içinde görülmüştür.

Kocasının şizofren teşhisi olmasının süreci kolaylaştıracağı düşünülerek boşanma davası onun akıl hastası olması gerekçesiyle açılmış; ancak kocanın birlikte yaşadığı annenin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında sosyal destek alıyor olmasına rağmen tebligat için kocaya ulaşılamamasından ötürü davada ilerleme sağlanamamaktadır. Dava, mahkeme başkanının şizofreni teşhisinin teyit edilmesi için yeni rapor alınması talebinin kocaya iletilmemesi nedeniyle altı yıldır sürüncemede kalmıştır.

6284 sayılı Kanun'un uygulanması bakımından da A.E.'nin hikâyesi pek çok eksikliği gözler önüne seriyor. A.E.'nin gizlilik kararının süresinin dolması üzerine avukatı boşanma davasının açıldığı şehirdeki aile mahkemesine uzatma başvurusu yapmıştı. Bu başvurunun gerekçesiz bir şekilde reddedilmesi üzerine avukatı başka bir şehirden tekrar gizlilik kararı çıkartılması için başvuru yaptı. Ancak Hâkimler ve Savcılar Kurulunun ilgili kararı gereği 6284 sayılı Kanun kapsamında alınacak kararların boşanma davasına bakan mahkeme tarafından verilmesi gerektiğine ilişkin kararı gerekçe gösterilerek bu başvuru da reddedilerek gizlilik kararı talebi avukatın ilk başvuruyu yaptığı mahkemeye geri gönderildi. Başvurunun üzerinden birkaç ay geçtikten sonra gizlilik kararı çıkartıldı; ancak bu sefer de kararın ilgili kurumlara tebliğinde gecikmeler yaşandı. Örneğin, ŞÖNİM bile mahkeme kaleminin aksi beyanına rağmen kararın kendisine tebliğ edilmediğini söyledi. Mor Çatı'nın ısrarlı araştırması sonucunda gizlilik kararının ŞÖNİM'e ulaştığı tespit edildi ve işleme konması mümkün oldu. A.E.'nin boşanma davası ise kocaya tebligat yapılamadığı gerekçesiyle sürüyor.

Gizlilik kararının kısa süre için verilmiş ve ardından hızla yinelenmemiş olması nedeniyle hem A.E. hem de çocuğu eğitim hakkından sağlık hizmetlerine; sosyal yardımdan nüfus kaydına pek çok vatandaşlık hakkına erişmekte sorun yaşadı. Çocuk için gizlilik kararı verilmesi reddedildiği için okul kaydı büyük güçlüklerle yapılabildi ve bu durum çocuğu ruhsal olarak olumsuz etkiledi.

A.E.'nin yaşadıkları tıpkı Opuz vakasında görüldüğü gibi kadına yönelik şiddet olaylarında risk analizi ve vaka takibi yapılmasının önemini gözler önüne seriyor. A.E. yaşadığı çeşitli şiddet olaylarında defalarca kolluğa ve yargı makamlarına başvurmuş olmasına rağmen kendisine etkili bir koruma sağlanmamış; şiddetin tekrar etmesinin önüne geçmek için önleyici tedbirler alınmamış ve çocuklarıyla birlikte şiddetten uzak bir yaşam kurması için gereken destekler verilmemiştir. Bu nedenle A.E. güvenli hissetmediği yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalmış ve bu durum çocuğunun psikolojisini de olumsuz etkilemiştir. Gizlilik kararı başta olmak üzere tedbir kararlarının hızla ve gereken süreyle alınmamış olması, sağlanan avukat desteğinin avukatın kadına yönelik şiddet konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmaması dolayısıyla

işlevsiz kalması, boşanma davasının makul sebep olmaksızın uzun yıllar sürüncemede bırakılması, A.E.'nin ŞÖNİM veri tabanında kaydı olmasına rağmen risk analizinin ve dosya takibinin yapılmamış olması göze çarpan en önemli aksaklıklardır.